

Kreativitetens kraft

»linjer och färger befrias från nödvändighet«

Den ateistiske tänkaren Gilles Deleuze säger "Med Gud är allt tillåtet". Han kastar om Dostojevskijs "om Gud inte finns är allt tillåtet" när han talar om kreativiteten hos renässansmålaren El Greco. Ni vet, konstnären med de fantastiskt uttrycksfulla kyrkomålningarna, han som fick i uppdrag att måla en altartavla till katedralen i spanska Toledo, en målning (Espolio) där Jesus är full av kraft, där han är så kroppslig en människa kan bli och samtidigt lika strålande, om inte rödare... Han är omgiven av människor, nära, nära står de runt omkring honom, han håller handen som i en välsignande gest över huvudet på den pojke som i full koncentration sylvår håll i plankan så att det ska bli lättare för spiken att fästa efter att den trängt igenom Jesu fötter. Jesus ska alldeles strax korsfästas.

Men, så var det ju det där med människorna som står bakom Jesus. Några, eller ganska många faktiskt, står bakom Jesus, några som är längre och vilkas huvuden sticker upp ovanför Jesu huvud på målningen. Och det gick inte för sig, det gick då rakt inte för sig. Ingen fick vara ovanför Kristus, ingen högre än Gud. Så El Greco (eller Doménicos Theotokópoulos som han hette i Grekland) fick lämna altarmålandet en tid, kyrkans män blev upprörda och fördömde, men konsten och den kyrkokritik den högst medvetet uttryckte blev odödlig.

Så länge det finns en Gud, en föreställning om det grundläggande enda som innefattar allt, finns oändliga möjligheter till kritik, till kreativa uttryck som hanterar denna Gud. När det gudomliga varat är ett och denna enda Gud - just för att den är en, ligger under allt likt en åker där allt som är och ännu inte är kan planteras - då är allt tillåtet. Allt är möjligt. Det är när makten flyttar upp och formeras i partikulära auktoriteter som förbuden och begränsningarna inträder. När åkermarken styckas upp, organiseras och man börjar skilja på gräs och ogräs.

Deleuze skriver också om de tidiga katedralbyggarna, de som reste runt i Europa på 1100-talet och byggde kyrkor utan "organiserad" kunskap, utan beräkningar och system, men med handlag och händer som kunde sten, byggde valv som står än idag, nerifrån, från åkermarken - inte teorin först och skapandet sen, utan skapandet, handlaget, stenarna och marken först.

El Grecos Espolio fick inte genast hängas på plats, det såg kyrkans auktoriteter till, men den kunde målas. Gud lät den målas, om man så vill. Eller, som Deleuze skriver, kyrkomålarna använde Gud för att frigöra formerna, för att föra formerna till den punkt där de inte längre bryr sig om att illustrera och representera, den punkt där formerna är långt mer frisläppta än så. Där de inträder i ett slags Sabbat, en ren dans där linjer och färger befrias från nödvändighet, från alla krav på att vara verklighetstrogna, att vara exakta, att påminna om något och att representera något.

Det handlar, för ateisten Deleuze, rakt inte om att Gud genom måleriet kan stärka kyrkan, sprida budskapet, eller om något budskap över huvudtaget. Utan om att föreställningen om Gud, bevisligen, genom kyrkomåleriets historia frigjort en kreativ kraft som går långt utöver varje kyrklig organisation, långt utöver själva föreställningen om organisation. En kraft bortom, eller snarare före, uppdelningar mellan teori och praktik, rätt och fel eller hög och låg.

Detta nummer av *Svensk Kyrkotidning* hyllar en av de största inom svensk kyrkokonst, Albertus Pictor, eller som han kallades i mindre internationella sammanhang, Albert Målare.

PETRA CARLSSON